

Verslag van de Probus bijeenkomst op 11 juli 2018.

Boerenmagie,

Lezing door Jan Bornebroek

Boerenmagie gaat over bijgeloof vanaf de prehistorie tot in de 20^e eeuw. Vooral op het platteland kenden onze voorouders allerlei dingen om te bestrijden. Het doen en laten werd beïnvloed door dit bijgeloof. En dit had een extra dimensie op het platteland. De katholieke kerk speelde hierbij een grote rol. De Saksische wereld zag de aarde als een platte schijf, die vast zat aan de poolster. Een centraal onderdeel in de mythologie van de Germaanse volkeren was een zuil, de Irminsul. Deze zuil ondersteunde de aarde, net zo als een (levens)boom in die tijd de verbinding was tussen de aarde en de hemel. Op 2 juli 2016 werd in de Lutte de Irminzoele onthuld op Erve Sproakstee. Tot op de dag van vandaag is het symbool van de irminsul nog in christelijke zin te zien in bijv. muurankers.

Op het platteland is nog veel van de oude magische symboliek aanwezig en zichtbaar. We zijn ons niet bewust van de vele aspecten van boerenmagie in onze omgeving. Het is met de komst van Karel de Grote en zijn beïjvering tot bekering dat door de kerstening veel van de symboliek wordt overgenomen. Hij sluit een verbond met de Paus en laat rond 1782/85 de Irminsul vernielen. Ons wordt een spreuk uit die dagen voorgelegd: “Vorsag du Thunaer ende Wodan ende Saxnote end allun them unholden the hira gendas sint ! “

We zien vervolgens het Runenalfabet dat in gebruik was tot de 8^e eeuw. Enkele tekens worden gebruikt in stiepeltekens, op deuren en gevels. De stiepeltekens moesten de boer beschermen in zijn woning tegen onheil. Een bekende is het maalkruis of Andreaskruis dat ook gebruikt werd op klokbekers of in de huismuur. De zandloper is in het alfabet de letter P, de algiz rune zou beschermen in de strijd. Een ing rune (in de vorm van een wiebertje) met daarin getekend een paard zou aangeven dat de vrouw de baas is in huis ! De diverse plaatjes met geveltekens vertellen o.a. dat de zwaluw staat voor wedergeboorte.

Andere symbolen die we kennen: het oelebord, dat als betekenis heeft “oog naar de hemel”. Vroeger was het niet zo bedoeld als tegenwoordig voor uilen, want een uil in huis dat zou een hoop troep veroorzaakt hebben. Dan een foto van een boerderijvloer met een rand van zandlopers en een zevenster (als kenmerk van de zeven deugden). Muurankers: de hagerune zou beschermen tegen schade van de elementen.

Stalramen zoals we die nu nog kennen, met drie raampjes in halfronde cirkel boven in en daaronder vier kleine raampjes: de 3 raampjes geven de zonnewende aan en de vier de seizoenen. Zo is er ook de heils- of toverknoop: ronde ramen met een motief van cirkels. De rammelaar werd in die tijd gezien als iets om de duivel uit de buurt te houden. Bij de ingang van een kerkhof was veelal een rooster geplaatst om de duivel weg te houden! In die tijd ontstonden in kerkmuren sleuven doordat men poeder eruit haalde dat als geneesmiddel werd gebruikt. Dit gebeurde alleen aan de zuidkant want daar zaten de

goede geesten! Het was zelfs zo dat heren aan de zuidkant de kerk in gingen en vrouwen aan de noordkant!

Zwerfstenen werden in die periode gebruikt als offersteen omdat men dacht dat deze door de goden waren gebracht. Een napjessteen is mogelijk een kleine offersteen. Vervolgens krijgen we uitleg over grafheuvels en het ontstaan van Mariakapellen en landkruizen na de kerstening.

Na de pauze met een drankje aangeboden door Klaas Hessels, gaan we verder met flora, hekserij en volksgeneeskunst.

Allerlei bomen passeren: de eik zijnde een boom die kracht geeft Een eikel was iets om in je broekzak te stoppen want dan behield je een jeugdig uiterlijk !

Waarom zie je bij veel boerderijen linden? De linde beschermt tegen bliksem en hekserij en .. bevordert de rechtvaardigheid.

De hazelaar betekent bevelskracht, de noten vruchtbaarheid. Wordt gebruikt bij onderhandelingen, er was dan een bode met een hazelaarstok.

De vlier beschermt tegen (vee)ziekte, hekserij, nachtmerries. De buxus zou beschermen tegen de elementen en takjes werden in wijwater gelegd tegen de hekserij.

De lijsterbes staat voor vruchtbaarheid en tegen toverij. Gras kende ook een betekenis: als je vóór zonsondergang naakt door het gras liep dan kreeg je geen ziekte en had je ook geen last vlooiën.

Diverse planten: de brandnetel zou voor genezing zorgen als je die onder het bed legde en gestampte bladeren zijn goed tegen aambeien (als je ze op de bewuste plek legt !)

Het st Janskruid is goed tegen hekserij en boze geesten. Violen zijn goed tegen hoofdpijn en boerenwormkruid zou je onzichtbaar maken voor vijanden. Ook de kruiden peterselie, tijm en lavendel komen voorbij. Een takje lavendel in de onderbroek van een man zou hem onweerstaanbaar maken voor de vrouwen !

Hekserij:

Om hekserij tegen te gaan bestond in die tijd heksenalf. Ingrediënten o.a. doornappel, wolfskers en alruin. Om de hekserij tegen te gaan gaf paus Innocentius de 8^e de aanzet tot vervolging gebaseerd op het bijbelboek Exodus 22 vers 18. In ons land heeft dit aan 1 vrouw te Almelo het leven gekost, in 1597 is zij verbrand.

Boeren beschermden zich door een bezem tegen de schuurdeur te plaatsen of deze in de vorm van bakstenen in de muur te metselen. Er bestonden ook zogenoemde heksenkruiken, waarvan er 1 gevonden is in de buurtschap Medoo bij Winterswijk.

Roggebrood onder het hemd gestopt zou bescherming geven tegen heksen. Hing men een distel op in huis en bleef deze stil hangen dan betekende dit dat er een heks in huis was.

Vervolgens gaan we toveren met een "teens". Een ronde zeef met daarin gestoken een ouderwetse grasschaar. Een vrijwilliger wordt gevonden in de persoon van Hans Weber. Samen met de vrouw van Jan wordt de teens vastgehouden. Als deze beweegt dan is er iets niet pluis. Gevraagd naar de naam van Ben ter Heegde blijft de teens "stil", zo ook bij de naam Frans (van Eekelen). Dan de naam van de vrouw van Jan: Mieneke. De teens gaat snel heen en weer! Zo werden vroeger mensen voor de gek gehouden!

Volksgeneeskunst:

Veel dieren werden gebruikt bij deze geneeskunst. Hondenvet zou zeer gezond zijn. Het bloed van een haas was goed tegen reuma en oogziekten. Een ekster zou goed zijn tegen epilepsie, krankzinnigheid en razernij. Een kikker helemaal in je mond gestopt helpt bij keelpijn! En een haring is goed bij koorts en wintervoeten. Dan iets tegen

geelzucht: pannenkoeken met levende pissebedden! Of mest als je last hebt van je maag. Zelfs mensenvet werd gebruikt. Dit is gebeurd bij de martelaren van Gorinchem! Heb je last van steenpuisten dan is een schot jachthagel de remedie.

Een muskaatnoot beschermt tegen impotentie en helpt bij ziekten van het hoofd. Vroeger kende men veel obstipatie: dan kon men een lange pijp gebruiken met brandende tabak die in het achterwerk werd geplaatst. Vooral niet een te korte pijp voor mogelijk ontstekingsgevaar! Een ander middel was om puntjes van een biet ingesmeerd met olie in je achterwerk te plaatsen. Puntjes biet konden ook in de neus om hoofdpijn te bestrijden!

Dan kende men de problemen bij een bevalling. Om deze te stimuleren werden alle ramen en deuren opengezet. Hielp dit niet dan werd er snoep of geld bij de vrouw gelegd. Werkte die nog niet dan werd ze op een plank gebonden en werd er geschud tot dat de boreling er was.

Bij de geneeskunst kennen we uiteraard de barbier/chirurgijn. Hij voerde aderlatingen uit en amputaties. Vandaar dat we als uithangbord bij een kapper nog de rode strepen zien, als herinnering aan die tijd toen de barbier bebloede lappen buiten had hangen!

Rond half zes sluiten we af. Het was een leuke en interessante middag.

WR